

Tyson Gay

Žan Hočvar Peganc in Žan Ribič

Tyson Gay (2016).

Tyson Gay je še danes eden iz med najboljših ameriških šprinterjev na 100 oz. 200 metrov. V svoji karieri je osvojil številne medalje in prestižne nagrade, kot so 4-kratni ameriški prvak v teku na 100 m, 2-kratni dobitnik nagrade za svetovnega atleta leta. Osvojil je še številne medalje na svetovnih prvenstvih. Postal je drugi mož, ki je osvojil vse 3 dogodke na svetovnem prvenstvu, šprint na 100 m, štafeta 4 x 100 m in šprint na 200 m. Edini, ki mu je to uspelo pred njim, je bil Maurice Greene in za njim Usain Bolt. Osvojil je tudi številne točke in medalje v vsakoletni diamantni ligi. Za njegov čas je bil eden izmed najbolj popularnih ameriških atletov. Njegov osebni rekord na 100 m je 9,69 s, kar je še vedno drugi najhitrejši čas na svetu. Na 200 m pa je njegov rekord 19,58 s (4. najhitrejši v ZDA in 7. najhitrejši na svetu) ("Tyson Gay", 2016).

Kariera Tysona Gaya je imela zelo veliko vrhuncev in seveda tudi 'neslaven' spodrslijaj pozitivnega vzorca prepovedanih substanc. V Osaki je leta 2007 osvojil zlato medaljo v slavnem trojčku (100 m, štafeta in 200 m). Še istega leta začne sodelovati s trenerjem Jonom Drummondom, ki je bil kasneje z njim vpleten v dopinško afero. Leta 2009 na svetovnem prvenstvu osvoji srebrno medaljo na 100 m in postavi nov ameriški rekord (9,69 s). Dve leti kasneje svoje uspehe ponovi v diamantni ligi, kjer se udeleži teka na 100 m, 200 m in 400 m. Leta 2011 se na eni izmed ameriških tekem lažje poškoduje in prav na tem dogodku se sam prvič spozna z dopingom, saj je bil Steve Mullings pozitiven in doživljenjsko izključen iz svetovnih atletskih tekmovanj. Gay pa je moral na operacijo kolka. Na Olimpijskih igrah leta 2012 z Gatlinom, Kimmonsom in Bailejem osvoji srebrno medaljo v šprint 4 x 100 m. Medaljo jim kasneje, leta 2013 odvzamejo, ker se izkaže, da je bil Gay pozitiven na dopinškem testu. To zelo spremeni Gayevo kariero, saj sam takšnega rezultata ni pričakoval. Leta 2015 se vrne na atletsko stezo s prvim odmevnim rezultatom – medalja 4 x 100 m štafeta na eni izmed ameriških tekem. Na Gayevih zadnjih Olimpijskih igrah, v ekipi skupaj z Gatlinom, Rodgersom, Bromellom, osvojijo bronasto medaljo na 4 x 100 m, ki pa jim je bila ironično odvzeta zaradi Gatlinove napake. Gay s svojo vrnitvijo med elito dvigne veliko prahu v medijskem svetu, saj vsi namigujejo, da je še vedno dopingiran in da ne bi smel več tekrovati med ostalimi atleti, ki upoštevajo protidopinški kodeks.

15. julij 2012 USADA sporoči, da so bili Gayovi vzorci pozitivni. Pozitivno je bil testiran za prisotnost eksogenega androgenega anaboličnega steroida oz. njegovih presnovkov (testosteron), ker je bilo potrjeno z analizo CIR. Gay sprejme 1 letno suspenzijo za kršitev protidopinških pravil ("US Track & Field Athlete", 2014). Bil je dvakrat testiran izven tekmovalnega časa in enkrat v času tekmovanja, vsi trije vzorci pa so se izkazali za pozitivne. Ker so bili vsi trije vzorci te-

stirani v kratkem časovnem razponu in pred testiranjem Gaya niso obvestili o prvem pozitivnem rezultatu, so sklenili, da bodo tri škodljive analitične ugotovitve po pravilih obravnavali kot eno kršitev ("Sprinter Tyson Gay failed", 2013). Anabolični androgeni steroidi so prepovedani za uporabo pod okriljem USAD-e za vse pripadnike olimpijskega in paraolimpijskega gibanja. Vse to opredeljujejo protidopinška pravila IAAF, Svetovni protidopinški zakonik (kodeks) in seznam prepovedanih svetovnih protidopinških SUBSTANC ("US Track & Field Athlete", 2014). Gay je po velikem medijskem odzivu po celem svetu primoran podati izjavo: "Nimam kakšne izmišljene zgodbe o svojem jemanju dopinga, ne maram laži. Nekomu sem zaupal in bil razočaran" (STA, L. G., 2013). S tem je namigoval, da se problema ne bo lotil kot večina športnikov, ki iščejo vsemogoče izgovore, da bi oprali svoje ime. Menil je, da za pozitiven vzorec ni kriv sam, ampak nekdo od ljudi iz njegove ekipe. Po prejetih informacijah o pozitivnih vzorcih se Gay prostovoljno odmakne iz vseh tekmovanj pred svetovnim prvenstvom 2013. Takoj se strinja, da bo USAD-i pomagal pri preiskavah njegovih pozitivnih vzorcev. V skladu s kodeksom preiskovalcem nudi veliko pomoči, vključno z večkratnimi intervjuji za USAD-o in zagotavljanjem vseh izdelkov (produktov), ki jih je uporabljal v času pozitivnih testov ("US Track & Field Athlete", 2014). Izvršni direktor USADE v času preiskave poda izjavo: „Cenimo, da je Tyson storil pravilno, ko se je takoj, ko je bil obveščen o pozitivnem vzorcu, umaknil iz konkurence in sprejel odgovornost za svoje odločitve ter v celoti in resnično sodeloval z nami v naši tekoči preiskavi okoliščin njegovega primera“ ("US Track & Field Athlete", 2014). Zaradi velike pomoči USAD-i je bil upravičen do tričetrtskega znižanja sicer veljavne dvoletne sankcije v skladu s kodeksom (ali šestmesečne opustitve). Gay je sprejel enoletno obdobje neupravičenosti do vseh tekmovanj, ki se je začelo 23. junija 2013 na dan, ko je bil njegov vzorec na dvoranskem prvenstvu v ZDA na prostem pozitiven. Na zmanjšanje kazni bi se lahko pritožila Wada ali IAAF, ampak do tega ni prišlo (US Track & Field Athlete, 2014).

Potem ko je atletsko javnost šokirala novica, da je bil najhitrejši šprinter letošnje sezone Tyson Gay pozitiven na dopinškem testu, so iz Jamajke sporočili, da je bil dopingiran tudi Asafa Powell in tako so z dopingom ujeli dva izmed najhitrejših petih šprinterjev takratnega časa, kar je bilo za športno javnost zelo zaskrbljujoče. Na vso situacijo se z izjavo odzove tudi najhitrejši človek na svetu – Usain Bolt: „Resnično sem razburjen zaradi tega. Ker je sodeloval s protidopinško komisijo ter ji razlagal, kako je jemal nedovoljena poživila in kdo mu je pri tem pomagal, je dobil le enoletno kazen.

Mislím, da je to napačno sporočilo. Če te ulovijo pri kaznivem dejanju, samo priznaj in povej vse, kar veš, pa ti bodo kazen zmanjšali. To je najbolj neumna stvar, kar sem jih slišal. Sporočilo bi se moralo glasiti – če si goljufal, boš za vedno izključen iz športa“ (STA, 2015).

Od 15. julija 2012 so bili sankcionirani vsi Gayevi dosežki. To je datum, ki zaznamuje njegovo prvo uporabo prepovedanih substanc. Gayu odvzamejo medaljo iz Olimpijskih iger leta 2012, točke Diamantne lige, vse denarne nagrade, ki jih je prejel s strani IAAF v času, ko je bil dopingiran, in še nekatere druge nagrade. Ker pa to še ni bilo vse, je izgubil tudi številne sponzorje. Najbolj odmevna izguba je bila večmilijonska pogodba podjetja Adidas ("US Track & Field Athlete", 2014). Tyson Gay je sodeloval z Adidasom od leta 2005. Adidas ima v sponzorski pogodbi s športniki posebno klavzulo, ki jim dovoljuje prekiniti pogodbo v primeru, če športnik uporablja drogo ali katere koli druge prepovedane substance. »Šokirani smo nad temi nedavnimi obtožbami, domnevamo njegovo nedolžnost, ampak dokler ni dokazana, je naša pogodba s Tysonom prekinjena,« je dejal predstavnik Adidasa (Victoria Bryan, 2013).

Leta 2014 oz. po enem letu aktivne preiskave Gayevega primera ugotovijo, da so bile njegove domneve o tem, da ni sam kriv za pozitiven dopinški test, resnične. Jon Drummond, ki je tudi sam bil nekoč odličen sprinter, je bil Gayev trener od leta 2007. Šestinštiridesetletni Drummond je bil na podlagi odločitve protidopinških oblasti izključen iz vseh aktivnosti, povezanih s športom, kar pomeni, da v času osemletne prepovedi ne bo smel opravljati trenerskega poklica, sodelovati ali kakorkoli svetovati športnikom na tekmovanjih pod okriljem mednarodne atletske organizacije IAAF. Prav on je bil tisti trener, ki je Gayu dobavljal prepovedane snovi oziroma ga spodbujal k njihovi uporabi. Drummond je bil posrednik pri razpečevanju prepovedanih snovi, saj so odkrili njegove povezave s kiropraktikom Claytonom Gibsonom, ki je bil na vrhu dopinške verige (STA, A. T. K., 2014).

Ne zgodi se velikokrat, da bi v športu kdo dobil doživljenjsko prepoved. Zgodilo se je Lancu Armstrongu, ki je bil prvi, ki je prejel takšno prepoved. V javnosti se je po obsodbah oglasil tudi Drummond, ki so ga obtožili, da je sam lastnoročno vbrizgaval anabolične steroide v telo Tysona Gaya. Sam je namigoval, da USADA in Tyson Gay poskušata očrniti njegov ugled in mu podtakniti obtožbe, da bi rešila športnika in njegov ugled ter ugled športa. Drummond se je na odločitev USADE pritožil in se boril za svoje pravice. Branil se je, da je v svoji trenerski karieri pomagal velikem številu profesionalnih atletom in pri nobenem ni bilo problema glede je-manja prepovedanih substanc. Njegova pritožba je bila ovržena s komentarjem, da je brezpredmetna.

Gay se po suspenzu uspe vrniti v šprint v letu 2015. V začetku svoje vrnitve je imel celo boljše rezultate kot Usain Bolt. Bolt ni skrival, da se ne veseli njunega morebitnega obračuna na svetovnem prvenstvu v Pekingu, kjer je Jamajčan pred sedmimi letu osvojil tri zlate kolajne. Bolt z izjavo ponovno udari po ugledu Tysona Gaya: »Ne skrbi me, ali bo hitrejši od mene, vendar me moti, da bo lahko tekmoval. V preteklosti sem zelo cenil Gaya, saj je bil tekmovalc, ki me je prisilil k še večjemu delu in ima na ta način tudi del zaslug za moj razvoj. Ko se je razkrilo, da je jemal nedovoljena poživila, me je to razžalostilo. Imel sem občutek, da me je pustil na cedilu in da se je izneveril športu. Narediti bi morali vse, da bi športniki začeli razmišljati o posledicah svojih dejanj. Toda če bodo dobili tako mile kazni, zakaj bi se bali?“ (STA, 2015). Njegova kariera ni doživela

ponovnega prepoda, kot je na to kazalo v začetku vrnitve, je pa uspel nanizati nekaj omembe vrednih rezultatov. Uspe se mu vrniti na zmagovalni oder v 4 x 100 m štafeti na ameriškem državnem prvenstvu. Na svetovnem prvenstvu leta 2015 osvoji 6. mesto na šprintu na 100 m. Leta 2016 na poletnih olimpijskih igrah pa v štafeti 4 x 100 m osvojijo bronasto medaljo, ki pa jim je bila prav tako odvzeta, ampak tokrat zaradi napake pri predaji med Gatlinom in Rodgersom. Nikoli se mu ne uspe vrniti v sam vrh, verjetno je bila to posledica primoranega enoletnega odmora. Gay je bil ob vrnitvi deležen tudi velikih medijskih pritiskov, ki so vse njegove dosežke razglaševali kot nezasluzne zaradi predhodnega pozitivnega vzorca (Kastelic, 2014).

16. oktobra leta 2016 mu v strelskem obračunu dveh tolpa, ki sta obračunali na parkirišču pred restavracijo, ustrelijo hčerko, ki je bila stara komaj 15 let in je bila zelo obetavna atletinja. Ustrelili naj bi jo v vrat, v kritičnem stanju so jo prepeljali v bolnišnico, kjer pa je zaradi posledic strela umrla. V spomin na Trinity se je na atletski stezi srednje šole Lafayette v Lexingtonu, ki jo je obiskovala, zbralo več tisoč ljudi, ki so se Gayu pridružili ob prižigu sveč (Kastelic P. 2016). Gay se je hotel upokojiti po odvzeti bronasti medalji na Olimpijskih igrah v Rio de Janeiru. Takoj po tragediji, povezani z smrtjo njegove hčerke, pa je poklical agenta in mu dejal, da hoče odteči še eno sezono in jo posvetiti Trinity. Gay je dejal, da si ne more predstavljati, da bi še enkrat prišel iz tekaške steze po tekmo vanju in v časopisu prebral, da je bil nekdo ustreljen, še posebej otrok. Izjavil je: »Resnično upam, da se bo naša skupnost lahko združila in svoje otroke popeljala po pravi poti.“ »Potrudil se bom, da bom glas tega, vendar potrebujem vašo pomoč. Potrebujem pomoč župana. Potrebujem pomoč policistov. Potrebujem pomoč vseh, da se njena zapuščina še naprej premika“ (Chris Chavez, 2017). Na koncu svoje kariere je spoznal, da lahko njegovi uspehi na atletskih stezah pripomorejo tudi na drugih področjih, kot so preprečevanje nasilja in vzdrževanje svetovnega miru.

■ Literatura

1. Tyson Gay. (2016). Wikipedija. The Encyclopedia. Pridobljeno iz: https://en.wikipedia.org/wiki/Tyson_Gay
2. Kastelic P. (2014). Kaznovani Gay se bo vrnil v Lozani in se pomeril z Gatlinom. Sportal. Pridobljeno iz: <https://siol.net/sportal/atletika/kaznovani-gay-se-bo-vrnil-v-lozani-in-se-pomeril-z-gatlinom-369121>
3. Kastelic P. (2016). Tragedija šprinterskega zvezdnika: ubili so mu hčerko #video. Sportal. Pridobljeno iz: <https://siol.net/sportal/atletika/tragedija-drugEGA-najhitrejšega-sprinterja-na-svetu-ubili-so-mu-hcerko-video-427868>
4. STA, L. G. (2013). Tyson Gay zlorabil steroide. Sportal. Pridobljeno iz: <https://siol.net/sportal/atletika/bbc-tyson-gay-zlorabil-steroid-268339>
5. STA, A. T. K. (2014). Suspendirali trenerja, ki je Tysona Gaya spodbujal k uporabi dopinga. Sportal. Pridobljeno iz: <https://siol.net/sportal/atletika/suspendirali-trenerja-ki-je-tysona-gaya-spodbujal-k-uporabi-dopinga-276405>
6. STA (2015). Bolt: Goljufe, kot je Gay, bi morali za vedno izključiti iz športa! Pridobljeno iz: <https://siol.net/sportal/atletika/bolt-goljufe-kot-je-gay-bi-morali-za-vedno-izkljuciti-iz-sporta-88530>
7. Victoria Bryan. (2013). Adidas suspends contract with Tyson Gay. Reuters. Pridobljeno iz: <https://www.reuters.com/article/us-athletics-doping-adidas-idUSBRE96E0CF20130715>

8. Sprinter Tyson Gay failed more than one drugs test this year, says source. (2013). The Guardian. Pridobljeno iz: <https://www.theguardian.com/sport/2013/jul/27/tyson-gay-drugs-positive-doping-usada>
9. US Track & Field Athlete, Gay, Accepts Sanction For Anti-Doping Rule Violation. (2014). Usada. Pridobljeno iz: <https://www.usada.org/sanction/us-track-field-athlete-gay-accepts-sanction-for-anti-doping-rule-violation/>

10. Chris Chavez. (2017) After his daughter's tragic death, Tyson Gay is on the road to recovery, running in her memory. Pridobljeno iz: <https://www.si.com/olympics/2017/06/20/tyson-gay-daughter-trinity-death-trial-olympics-career>

Caster Semenya

Lana Jelnikar in Ladeja Novak

■ Uvod

Caster Semenya se je rodila v južni Afriki z XY kromosomom, ki je značilen za moškega, in z motnjo v spolnosti (DSD). Imela naj bi tudi nekatere moške značilnosti, kot je povečan testosteron in namesto jajčnikov testise. Ženske, rojene z redkim stanjem, ki jim daje Y kromosom, niso samo fizično podobne moškim, temveč imajo tudi enake možganske odzive na vizualne spolne dražljaje. Povišana vsebnost testosterona ji je že od začetka kariere in še do danes povzročala veliko težav (Caster Semenya, 2020). Testosteron ima namreč številne pozitivne učinke na športne dosežke, predvsem na povečanje mišične mase, s čimer je povezana večja moč. Prav tako zmanjšuje maščobno tkivo in zvišuje raven hemoglobina v krvi, kar je posebej dobrodošlo pri vzdržljivostnih športih (Devlin, 2019). Svetovno pozornost je prvič pridobila leta 2009, ko je na svetovnem prvenstvu v Berlinu tekmovala v teku na 800 metrov. Takrat je bila stara le 18 let. Še pred prvo tekmo v Berlinu pa so se drugi začeli spraševati o njenem spolu. Zdela se jim je namreč presenetljivo hitra ter vzpodbudila sume glede njenega spola. Strokovnjaki so bili zaskrbljeni zaradi njene hitrosti in pozvali so južnoafriške atletske organe, naj jo preizkusijo. Tudi njene tekmovalke so bile mnjenja, da taka oseba, kot je ona, ne sme tekmovati z njimi in da je moškega spola. V Berlinu je osvojila zlato, vendar je bila zaradi IAAF primorana opraviti test, na podlagi katerega bi ji dopustili udeleževanje na Olimpijskih igrah kot ženska. Testiranje je pricurljalo v tisk, Semenyno telo pa so neusmiljeno analizirali strokovnjaki (North, 2019).

■ Študija o učinkovitosti testosterona

Angelica Hirschberg, ginekologinja švedskega olimpijskega komiteja s sedežem na univerzitetni bolnišnici Karolinska in prva avtorica študije, je dejala, da so rezultati pokazali vpliv testosterona na telesno zmogljivost žensk. „To še ni bilo dokazano, ker je bila izvedena večina študij pri moških,“ je dejala. Poleg tega študija kaže na povečanje učinkovitosti testosterona. Ravni testosterona so se povečale za več kot štirikrat, vendar so bile še vedno precej pod moškim. Izboljšanje vzdržljivosti pri povečani ravni testosterona je bilo za več kot 8 % (Devlin, 2019). IAAF je tako presodil, da morajo trans športnice ohranjati raven naravnega testosterona pod 5 nano molov na liter krvi, da bi lahko tekmovala v ženski kategoriji (North, 2019). Testosteron je v krvi vezan na protein SHBP (*sex hor-*

Velikanska prednost Semenye pred ostalimi dekleti (Caster Semenya, 2020).

mone binding protein) – temu pravijo celokupni testosteron. Različna stanja, kot so anoreksija, jetrne bolezni ali jemanje kontracepcije, lahko zvišujejo raven tega proteina in s tem vplivajo na višino razpoložljivega prostega testosterona. Ta sicer niha prek dneva – najvišji je zjutraj –, pri ženskah pa je povezan z menstruacijskim ciklom. Pri ženskah navadno ne presega treh nanomolov na liter krvi, tik pred ovulacijo pa se lahko vrednost poveča do trikrat. Pri moških je vrednost odvisna tudi od starosti, razpon pa sega od 9 do 33 nanomolov na liter krvi (Zalokar, 2019). Torej športnice, podobne Semenyi, morajo jemati zdravila, ki zmanjšujejo testosteron, da lahko tekmujejo v teku na 400 m ali več. Športnica je trdila, da so pravila diskriminatorna in nepoštena. Maja 2019 je dejala: „IAAF me že desetletje poskuša upočasniti, vendar me je to naredilo še močnejšo.“ (Semenya izgubila tožbo proti IAAF-u glede ravni testosterona, 2020). Arbitražno sodišče za šport je dejalo, da so pravila za športnike z DSD diskriminatorna, vendar pa je diskriminacija „potrebna in razumna“ za zaščito „integritete ženske atletike“. Nekateri kritiki trdijo, da testosteron vendarle ni prevladujoč dejavnik zagotavljanja prednosti pri nekaterih športih (Devlin, 2019).

■ 2009

Na afriškem mladinskem prvenstvu je Semenya zmagala v teku na 800 m in 1500 m s časoma 1:56.72 in 4:08.01, s to tekmo je izboljšala svoj osebni rekord na 800 m za 7 sekund v manj kot 9 mesecih. Njen rezultat je postal svetovni rekord in avgusta istega leta je na svetovnem prvenstvu osvojila zlato medaljo v teku na 800 m z rezultatom 1:55.45 ter si ponovno priborila naslov za najhitrejšo žensko v njeni kategoriji. Po njeni zmagi je prihajalo do veliko vprašanj glede njenega spola, saj je premagala svoj prvi rekord za 4 sekunde v enem mesecu, kar je izjemno. Zaradi kombinacije njenega izgleda in hitrega napredka je IAAF zahteval naj naredi test verifikacije spola in si s tem zagotovi, da je njena spolnost ženska. Generalni sekretar IAAF je navzočim sporočil, da svetovne prvakinja ne bo, saj so jo odpeljali na test spola. »To je bil ukaz, ob katerem nisem imela izbire. Bila je najbolj ponižujoča izkušnja v mojem življenju,« se je več let kasneje spominjala Semenya. IAAF rezultatov zahtev-